

บทที่ 2

การดำเนินงานของศูนย์บริการสาธารณสุข

ประวัติความเป็นมาของศูนย์บริการสาธารณสุข

ศูนย์บริการสาธารณสุข เป็นหน่วยงานหนึ่งของสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร ซึ่งแต่เดิมนั้นสำนักอนามัยมีชื่อเรียกว่า กรมการแพทย์สุขาภิบาล ขึ้นอยู่กับกระทรวงนครบาล ต่อมาใน พ.ศ. 2468 กระทรวงนครบาลถูกยุบไปรวมกับกระทรวงมหาดไทย กรมการแพทย์สุขาภิบาลจึงขึ้นกับ กรมสาธารณสุข กระทรวงมหาดไทย และเปลี่ยนชื่อเป็น กองสาธารณสุขพระนคร เมื่อ พ.ศ. 2472¹

ในขณะนั้น งานของกองสาธารณสุขพระนคร มีหน้าที่ควบคุมการสาธารณสุขในเขตอำเภอชั้นในของจังหวัดพระนคร และได้จัดตั้งที่ทำการสุขาภิบาลและสาธารณสุขรวม 7 แขวงด้วยกัน คือ

1. แขวงพระนคร มีที่ทำการอยู่ที่กองสาธารณสุขพระนคร ซึ่งอยู่ในกระทรวงมหาดไทย
2. แขวงบางรัก มีที่ทำการอยู่ที่สุขศาลาบางรัก
3. แขวงป้อมปราบ มีที่ทำการอยู่ที่กองโอสถศาลา หรือกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ในปัจจุบัน
4. แขวงปทุมวัน มีที่ทำการอยู่ที่กองโอสถศาลา

¹ เทศบาลนครกรุงเทพ, "ประวัติและวิวัฒนาการของฝ่ายสาธารณสุข," ที่ระลึกคล้ายวันสถาปนาเทศบาลนครกรุงเทพ ครบรอบ 30 ปี วันที่ 27 พ.ค. 2510 (พระนคร: ม.ป.ท., 2510), หน้า 83.

5. แขวงกุสุมภ์ มีที่ทำการอยู่ที่กองสาธารณสุขพระนคร
6. แขวงสัมพันธวงศ์ มีที่ทำการอยู่ที่กองโสตศาศาลา
7. แขวงพญาไท มีที่ทำการอยู่ที่กองสาธารณสุขพระนคร

ต่อมา พ.ศ. 2479 สถาปนากระทรวงลงมติว่า สมควรจัดตั้งเทศบาลนครขึ้นในจังหวัดพระนคร จึงได้มีพระบรมราชโองการให้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งเทศบาลนครกรุงเทพ ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2480 และมีพระราชกฤษฎีกามอบกิจการกองสาธารณสุขพระนคร ขึ้นกับเทศบาลนครกรุงเทพ งานของกองสาธารณสุขพระนครจึงถูกโอนมาสังกัดอยู่ในเทศบาลนครกรุงเทพ ตั้งแต่วันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2480 ใช้ชื่อว่า กองสาธารณสุขเทศบาลนครกรุงเทพ¹

ใน พ.ศ. 2507 กองสาธารณสุขเทศบาลนครกรุงเทพ ได้ยกฐานะเป็นฝ่ายสาธารณสุข² มีกองที่สังกัดฝ่ายสาธารณสุข 3 กอง คือ

1. กองสุขาภิบาล
2. กองควบคุมโรคติดต่อ
3. กองส่งเสริมสุขภาพ

เนื่องจากเทศบาลนครกรุงเทพ ได้เล็งเห็นความสำคัญของงานด้านนี้ ประกอบกับมีปริมาณงานเพิ่มมากขึ้น อันเนื่องมาจากการขยายตัวของจำนวนประชากรในเขตเทศบาลนครกรุงเทพ การปรับปรุงหน่วยงานจึงมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

006522

¹ เทศบาลนครกรุงเทพ, "ประวัติและวิวัฒนาการของฝ่ายสาธารณสุข," หน้า 85.

² อรรถ วรรณอง, "การปรับปรุงการบริการอนามัยแม่และเด็กของศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลนครกรุงเทพ" (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 8. (อัครสำเนา).

งานบริการอนามัยแม่และเด็กได้เริ่มขึ้นพร้อม ๆ กับการกำเนิดของฝ่ายสาธารณสุข ในระยะแรกได้มีการจัดนางสงเคราะห์ปฏิบัติ ออกไปทำหน้าที่เยี่ยม-มารดาและทารกหลังคลอด เยี่ยมบ้านที่มีผู้เป็นโรคติดต่อ ทำการปลูกฝี ฉีดวัคซีน งานสงเคราะห์อนามัยแม่และเด็กนี้ เป็นงานที่มีความสำคัญยิ่ง และได้ปรับปรุงกิจการให้เจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ ต่อมาจึงได้เปิดสำนักงานบริการคานอนามัยแม่และเด็กขึ้นรวมทั้งสิ้น 7 แห่ง คือ

แห่งที่ 1 ไค่แก่ สถานสงเคราะห์แม่และเด็กสะพานมอญ โดยการเช่า-ตึกแถวสองชั้นของทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ที่ เชียงสะพานมอญ และเปิดบริการ-ประชาชน เมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2489

แห่งที่ 2 ไค่แก่ สถานสงเคราะห์แม่และเด็ก ถนนเพชรบุรี โดยอาศัย-สมาคมสตรีไทย ถนนเพชรบุรี เป็นที่ทำการ เปิดบริการประชาชน เมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2494 และต่อมาได้เปลี่ยนชื่อเป็นสถานสงเคราะห์แม่และเด็ก-สมาคมสตรีไทย ใน พ.ศ. 2506 ใ้รับอนุมัติให้สร้างอาคารใหม่เป็นตึก 3 ชั้น โดยใช้เงินงบประมาณของเทศบาลนครกรุงเทพ กับเงินบริจาคของสมาคมสตรีไทย จัดสร้างขึ้น และเปิดบริการประชาชนเมื่อวันที่ 16 กรกฎาคม พ.ศ. 2506

แห่งที่ 3 ไค่แก่ สถานสงเคราะห์แม่และเด็กบางซื่อ ซึ่งเทศบาลนคร-กรุงเทพได้เช่าที่ธรณีสงฆ์ของวัดธรรมนิกราราม และเปิดบริการแก่ประชาชน เมื่อ-วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2498 ต่อมาสถานที่ชำรุดทรุดโทรม จึงย้ายมาอยู่อาคาร-ใหม่ที่ถนนเตชะวนิช ตรงข้ามกับตลาดบางซื่อ และเปิดให้บริการแก่ประชาชน เมื่อ-วันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2510

แห่งที่ 4 ไค่แก่ สถานสงเคราะห์แม่และเด็กดินแดง เปิดบริการใน-พ.ศ. 2498 โดยในครั้งแรกเปิดเป็นหน่วยให้บริการเคลื่อนที่ จนกระทั่งใน พ.ศ. 2507 จึงได้สร้างตัวอาคารขึ้น และเปิดให้บริการแก่ประชาชน เมื่อวันที่ 24 มีนาคม พ.ศ. 2507

แห่งที่ 5 โค้ดแก สถานสงเคราะห์แม่และเด็กจุฬาซอย 3 ตั้งอยู่ที่ชั้นบนของตลาดสดเทศบาล ซึ่งตั้งอยู่ที่จุฬาซอย 3 ถนนบรรทัดทอง เริ่มปฏิบัติงานเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2499 และต่อมาได้สร้างเป็นอาคารใหม่ เป็นอาคารมาตรฐานและเปิดบริการแก่ประชาชน เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ. 2507

แห่งที่ 6 โค้ดแก สถานสงเคราะห์แม่และเด็ก สโมสรวัฒนธรรมหญิง ซึ่งได้รับความช่วยเหลือเอื้อเฟื้อสถานที่จากสโมสรวัฒนธรรมหญิง และเริ่มเปิดบริการเมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2501 ต่อมา สถานที่คับแคบไม่พอเพียงกับผู้นับบริการ จึงได้สร้างอาคารใหม่ และเปิดทำการเมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2502

แห่งที่ 7 โค้ดแก สถานสงเคราะห์แม่และเด็กบุญมีปุระราชรังสรรค์ กำเนิดขึ้นจากการที่ คุณหญิง บุญมี ปุระราชรังสรรค์ ได้มีจิตศรัทธายกที่ดินจำนวน 2 ไร่ 2 ตารางวา ที่ถนนสาธุประดิษฐ์ใหม่แก่เทศบาลนครกรุงเทพ จัดสร้างเป็นสถานสงเคราะห์แม่และเด็กขึ้น พร้อมทั้งอุทิศเงินให้อีกสามในสี่ของค่าก่อสร้างทั้งหมด สถานสงเคราะห์แม่และเด็กแห่งนี้ เปิดบริการแก่ประชาชน เมื่อวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2503

นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา ได้มีองค์การระหว่างประเทศ คือ องค์การอนามัยโลก (WHO) และองค์การยูนิเซฟ (UNICEF) เข้าเยี่ยมและดูแลการปฏิบัติงานของสถานสงเคราะห์แม่และเด็กเท่าที่เทศบาลนครกรุงเทพมีอยู่ในขณะนั้น และให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า ถ้าได้ขยายการบริการให้กว้างขวางขึ้น เพิ่มบริการบางอย่าง เพิ่มเจ้าหน้าที่และก่อสร้างสถานที่เพิ่มขึ้นแล้ว องค์การยูนิเซฟยินดีให้ความช่วยเหลือ โดยกำหนดโครงการปฏิบัติงานขั้นทดลองระยะแรกภายใน 2 ปี นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 - พ.ศ. 2505 จากโครงการปฏิบัติงานขั้นทดลอง ปรากฏว่า ประสพผลสำเร็จด้วยคือ องค์การอนามัยโลกได้ส่งผู้เชี่ยวชาญเข้ามาเป็นที่ปรึกษาและให้คำแนะนำในการปรับปรุงสมรรถภาพของเจ้าหน้าที่ ทำให้กิจการด้านนี้เจริญรุดหน้าไปมาก

ต่อมา เทศบาลนครกรุงเทพมหานครพิจารณาเห็นว่า หน้าที่ของเทศบาลนครกรุงเทพเกี่ยวกับความรับผิดชอบในด้านสุขภาพอนามัยของประชาชนในเขตเทศบาลนั้น ไม่ควรเฉพาะเจาะจงอยู่ที่การให้บริการแก่มารดาและเด็กเท่านั้น เทศบาลจะต้องมีหน้าที่รับผิดชอบในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชนทุกเพศทุกวัย แต่เดิมการตรวจรักษาโรคในสถานสงเคราะห์แม่และเด็กนั้นกำหนดว่าจะรักษาเฉพาะผู้หญิงและเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 15 ปี แต่ก็มีบ่อยครั้ง ที่แพทย์จำเป็นต้องรักษาพ่อบ้านและชายอายุเกินกว่า 15 ปี¹ ด้วยเหตุผลเพราะบ้านอยู่ใกล้กับสถานสงเคราะห์แม่และเด็ก และไม่สะดวกที่จะไปรับการรักษาที่โรงพยาบาล ดังนั้น ต่อมาในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2505 เทศบาลนครกรุงเทพ จึงเปลี่ยนชื่อจากสถานสงเคราะห์แม่และเด็กเป็นศูนย์บริการสาธารณสุข² และมีเลขหมายกำกับตามลำดับการก่อสร้าง โดยเปิดบริการประชาชนทุกเพศทุกวัย นับตั้งแต่ พ.ศ. 2505 ได้มีการสร้างศูนย์บริการสาธารณสุขเพิ่มขึ้น โดยเฉลี่ยปีละ 3 แห่ง ตามข้อตกลงกับองค์การยูนิเซฟ จนกระทั่งปัจจุบันนี้มีศูนย์บริการสาธารณสุขเปิดบริการแล้ว 46 แห่ง สำนักอนามัยได้ทำการแบ่งกรุงเทพมหานครออกเป็น 8 ภาค ตามความเหมาะสมทางจำนวนประชากร และมอบหมายความรับผิดชอบให้องค์การอนามัยภาคแต่ละแห่งรับผิดชอบในการให้บริการด้านสุขภาพอนามัยแก่ประชาชนในเขตพื้นที่รับผิดชอบ โดยแต่ละภาคจะประกอบไปด้วยศูนย์บริการสาธารณสุข 6-8 แห่ง จำนวนศูนย์บริการสาธารณสุขและที่ตั้งในแต่ละภาค มีดังนี้

¹ อรรถ วรรณอง, "การปรับปรุงการบริการอนามัยแม่และเด็กของศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลนครกรุงเทพ," หน้า 12.

² ประสงค์พร จารุมิลินทร์, "ศูนย์บริการสาธารณสุขของเทศบาลนครกรุงเทพ," วารสารเทศบาลนครกรุงเทพ 3 (มกราคม 2506): 11.

อนามัยภาค 1 ที่ทำการตั้งอยู่ ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข 23 สี่พระยา
ประกอบด้วยศูนย์บริการสาธารณสุข 6 แห่ง คือ

- ศูนย์บริการสาธารณสุข 5 จุฬาลงกรณ์ ปทุมวัน
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 7 บุญมี ปราสาทรังสรรค์ สาขาประเคิมรุ้
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 12 จันทรเทียง เนตรวิเศษ บางโคล่ ยานนาวา
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แก้ว สี่บุญเรือง ถนนจันทน์ ยานนาวา
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 16 ลุมพินี ถนนพระราม 4
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 23 สี่พระยา ถนนสี่พระยา

อนามัยภาค 2 ที่ทำการตั้งอยู่ ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข 4 ดินแดง
ประกอบด้วยศูนย์บริการสาธารณสุข 4 แห่ง คือ

- ศูนย์บริการสาธารณสุข 4 ดินแดง ถนนประชาสงเคราะห์
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 15 ลาดพร้าว ซอยภาวนา
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 25 ห้วยขวาง ถนนประชาราษฎร์บำเพ็ญ
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 35 หัวหมาก ถนนพระโขนง-หัวหมาก

อนามัยภาค 3 ที่ทำการตั้งอยู่ ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข 21 วิชาตุทอง
ประกอบด้วยศูนย์บริการสาธารณสุข 8 แห่ง คือ

- ศูนย์บริการสาธารณสุข 8 บุญรอด รุ่งเรือง บางนา
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 10 สุขุมวิท คลองตัน
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 21 วิชาตุทอง พระโขนง
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 22 วัดป่ากบ อ่อนนุช
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 32 มาริษ ดินตะมุลิก สุขุมวิท บางจาก
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 34 โพธิ์ศรี สุขุมวิท บางจาก
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 37 ประสงค์-สุคสาคร สวนหลวง พระโขนง
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 41 คลองเตย

อนามัยภาค 4 ที่ทำการตั้งอยู่ ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข 3 บางซื่อ
ประกอบด้วย ศูนย์บริการสาธารณสุข 8 แห่ง คือ

- ศูนย์บริการสาธารณสุข 3 บางซื่อ ถนนเพชรเกษม
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 6 สโมสรวัฒนธรรมหญิง ถนนพิษณุโลก
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 18 วงศ์สว่าง ถนนพญาไท
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 38 จิต ทองคำ บำเพ็ญ สามเสน
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 1 สะพานมอญ ถนนเจริญกรุง
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 9 ประชาธิปไตย ถนนประชาธิปไตย
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 13 ไผ่ทร่วนิช ถนนราชวงศ์
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 20 ธนาคารศรีนคร ถนนบำรุงเมือง

อนามัยภาค 5 ที่ทำการตั้งอยู่ ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข 24 บางเขน
ประกอบด้วย ศูนย์บริการสาธารณสุข 4 แห่ง คือ

- ศูนย์บริการสาธารณสุข 2 สยามสตรีไทย อรุณรังษี
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 11 ประดิพัทธ์ ถนนประดิพัทธ์
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 17 ประชาชนิเวศน์ บริเวณอาคารสงเคราะห์ประชาชนิเวศน์
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 24 บางเขน ถนนพหลโยธิน ทิศกรมป่าไม้

อนามัยภาค 6 ที่ทำการตั้งอยู่ ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข 30 บางกอกน้อย
ประกอบด้วย ศูนย์บริการสาธารณสุข 6 แห่ง คือ

- ศูนย์บริการสาธารณสุข 30 บางกอกน้อย ถนนจรัลสนิทวงศ์
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 31 เอ็ม-จิต ทั้งสุขุมตร ถนนจรัลสนิทวงศ์
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 33 บางกอกใหญ่ ถนนเพชรเกษม
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 40 ภาษีเจริญ ถนนเพชรเกษม
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 46 คลองขวาง ถนนจรัลสนิทวงศ์
- ศูนย์บริการสาธารณสุข 48 หนองแขม ถนนอินทาบัจ

อนามัยภาค 7 ที่ทำการตั้งอยู่ ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข 29 ขวงนุชเนตร

ประกอบด้วย ศูนย์บริการสาธารณสุข 6 แห่ง คือ

ศูนย์บริการสาธารณสุข 26 เจาคณพระประยูรวงศ์ ถนนประชาธิปไตย

ศูนย์บริการสาธารณสุข 27 จันทรมิมไพบูลย์ ถนนเทอคไทย

ศูนย์บริการสาธารณสุข 28 ลาคัญญา ถนนสมเด็จพระยา

ศูนย์บริการสาธารณสุข 29 ขวงนุชเนตร ถนนนุชอากาศ

ศูนย์บริการสาธารณสุข 36 บุคคโล ถนนเจริญนคร

ศูนย์บริการสาธารณสุข 39 ราษฎร์บูรณะ ถนนราษฎร์บูรณะ

อนามัยภาค 8 มีที่ทำการตั้งอยู่ ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข 43 มีนบุรี

ประกอบด้วย ศูนย์บริการสาธารณสุข 4 แห่ง คือ

ศูนย์บริการสาธารณสุข 43 มีนบุรี ถนนสีหบุรานุกิจ

ศูนย์บริการสาธารณสุข 44 หนองจอก ถนนเชื่อมสัมพันธ์

ศูนย์บริการสาธารณสุข 45 ลาดกระบัง ถนนอ่อนนุช

ศูนย์บริการสาธารณสุข 47 กันตารัตนุทิศ ถนนอ่อนนุช

ศูนย์บริการสาธารณสุขทั้งหมดในขณะนี้ มี 48 แห่ง เปิดบริการแล้ว 46 แห่ง
อีก 2 แห่ง คือ ศูนย์บริการสาธารณสุข 18 บางกอกแหลม ไคยบุเล็กกิจการเมื่อเดือน
พฤศจิกายน 2515¹ ส่วน ศูนย์บริการสาธารณสุข 42 บางขุนเทียน กำลังดำเนินการ
ก่อสร้างอยู่ ศูนย์บริการสาธารณสุขจะรองรับขีดขอบุคคลสุขภาพของประชาชน
จำนวน 50,000 - 100,000 คน จำแนกทั้งการบริการภายในและภายนอกสถานที่²

¹ ฝ่ายสาธารณสุขเทศบาลนครกรุงเทพ, รายงานประจำปี พ.ศ. 2513-2515 (พระนคร: โรงพิมพ์นิตการพิมพ์, 2517), หน้า ฉ.

² ฝ่ายสาธารณสุขเทศบาลนครกรุงเทพ, รายงานประจำปี พ.ศ. 2510-2511-2512 (พระนคร: โรงพิมพ์ศรีเมืองการพิมพ์, 2514), หน้า 2.

แต่ในบางแห่งสถานที่ไม่เหมาะที่จะตั้งศูนย์บริการสาธารณสุข แต่เมื่อกรุงเทพมหานคร
 เล็งเห็นความจำเป็นที่จะต้องให้บริการสาธารณสุข จึงได้จัดตั้งศูนย์บริการสาธารณสุข
 สาขาขึ้นเพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของศูนย์บริการสาธารณสุข ซึ่งศูนย์บริการสาธารณสุข
 จะมีสาขามากน้อยแตกต่างกันตามจำนวนมากน้อยของประชากรในเขตรับผิดชอบ เช่น
 ศูนย์บริการสาธารณสุข 4 ดินแดง จะมีศูนย์บริการสาธารณสุขสาขา 2 แห่ง คือ
 ดินแดง และรางน้ำ ศูนย์บริการสาธารณสุข 30 บางกอกน้อย มีศูนย์บริการสาธารณสุข
 สาขา 9 แห่ง คือ แขวงบางอ้อ แขวงบางบำหรุ แขวงศาลาธรรมสพน์ คลิ่งชัน
 บ้านสะพานผัก แขวงบางระมาด คลองบางพรหม แขวงบางเขื่อนขันธ์ และแขวง
 ทวีวัฒนา เป็นต้น

วัตถุประสงค์ของศูนย์บริการสาธารณสุข

ศูนย์บริการสาธารณสุขดำเนินการโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดูแลให้บริการแก่
 ประชาชนในท้องถิ่นให้มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ทั้งทางกายและทางจิตใจ โดยจัดบริการ
 ออนามัยแม่และเด็ก รวมทั้งการวางแผนครอบครัว ให้บริการป้องกันโรคติดต่อ โดย
 สร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรคเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่แรกเกิด ทำการส่งเสริมภาวะโภชนาการ
 และให้บริการตรวจรักษาโรคเมื่อป่วยเจ็บ รวมทั้งรักษาและป้องกันโรคเห็บและพัน
 ดูแฉะแนะนำคานสุขภาพ ตลอดจนให้บริการคานสังคมสงเคราะห์ในกรณีที่มีปัญหาคาน
 สังคมเศรษฐกิจ¹

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

¹ สำนักอนามัย, "กิจการศูนย์บริการสาธารณสุข" (กรุงเทพมหานคร:
 สำนักอนามัย, 2523), หน้า 1. (อัคราเนา)

การปฏิบัติงานของศูนย์บริการสาธารณสุข

การปฏิบัติงานของศูนย์บริการสาธารณสุข แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การให้บริการในสถานที่ ได้แก่

- ตรวจรักษาโรค
- ชันสูตรโรค
- เภสัชกรรม
- การป้องกันและควบคุมโรค
- การอนามัยแม่และเด็ก
- การวางแผนครอบครัว
- การอนามัยโรงเรียน
- อนามัยสิ่งแวดล้อม
- พยาบาลสาธารณสุข
- โภชนาการ
- สุขศึกษา
- บริการทันตสาธารณสุข
- บริการสงเคราะห์ทางสาธารณสุข
- คลินิกพิเศษ
- บริการรับเลี้ยงเด็กกลางวัน

2. การให้บริการนอกสถานที่ ได้แก่

- เยี่ยมครอบครัวในเขตรับผิดชอบ
- เยี่ยมเด็กอ่อน แม่หลังคลอด
- การสุขาภิบาล
- การสังคมสงเคราะห์
- การป้องกันโรค

- การพัฒนาชุมชน
- การอนามัยโรงเรียน
- ให้อุณหภูมิคุ้มกันโรค
- ตรวจสอบสุขภาพ
- ให้สุขศึกษา
- รักษานักเรียนเจ็บป่วย
- ทัศนอนามัยเคลื่อนที่¹

แผนการปฏิบัติงานของศูนย์บริการสาธารณสุข

เช้า		บ่าย	
8.30 น. - 12.00 น.		13.00 น. - 16.30 น.	
จันทร์	ตรวจรักษาโรคทั่วไป	ตรวจครรภ์ ตรวจหลังคลอด และตรวจหามะเร็งปากมดลูก	
อังคาร	ตรวจรักษาโรคทั่วไป	ตรวจสุขภาพเด็กดี	
พุธ	ตรวจรักษาโรคทั่วไป	วางแผนครอบครัว	
พฤหัสบดี	ตรวจรักษาโรคทั่วไป	ตรวจสุขภาพเด็กดี	
ศุกร์	ตรวจรักษาโรคทั่วไป	คลินิกพิเศษหรืออื่น ๆ	

แผนงานข้างต้น เป็นแผนงานที่สำนักอนามัยกำหนดให้ แต่จะมีศูนย์บริการสาธารณสุขบางแห่งเปลี่ยนแปลงวันให้บริการบางประเภท เพื่อความสะดวกของการปฏิบัติงานในการบริการ

¹ วาณี ภักดีคำรงค์ฤทธิ์, "การปรับปรุง และขยายการบริการด้านรักษาพยาบาลของศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลนครกรุงเทพ" (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 15. (อึดสำเนา).

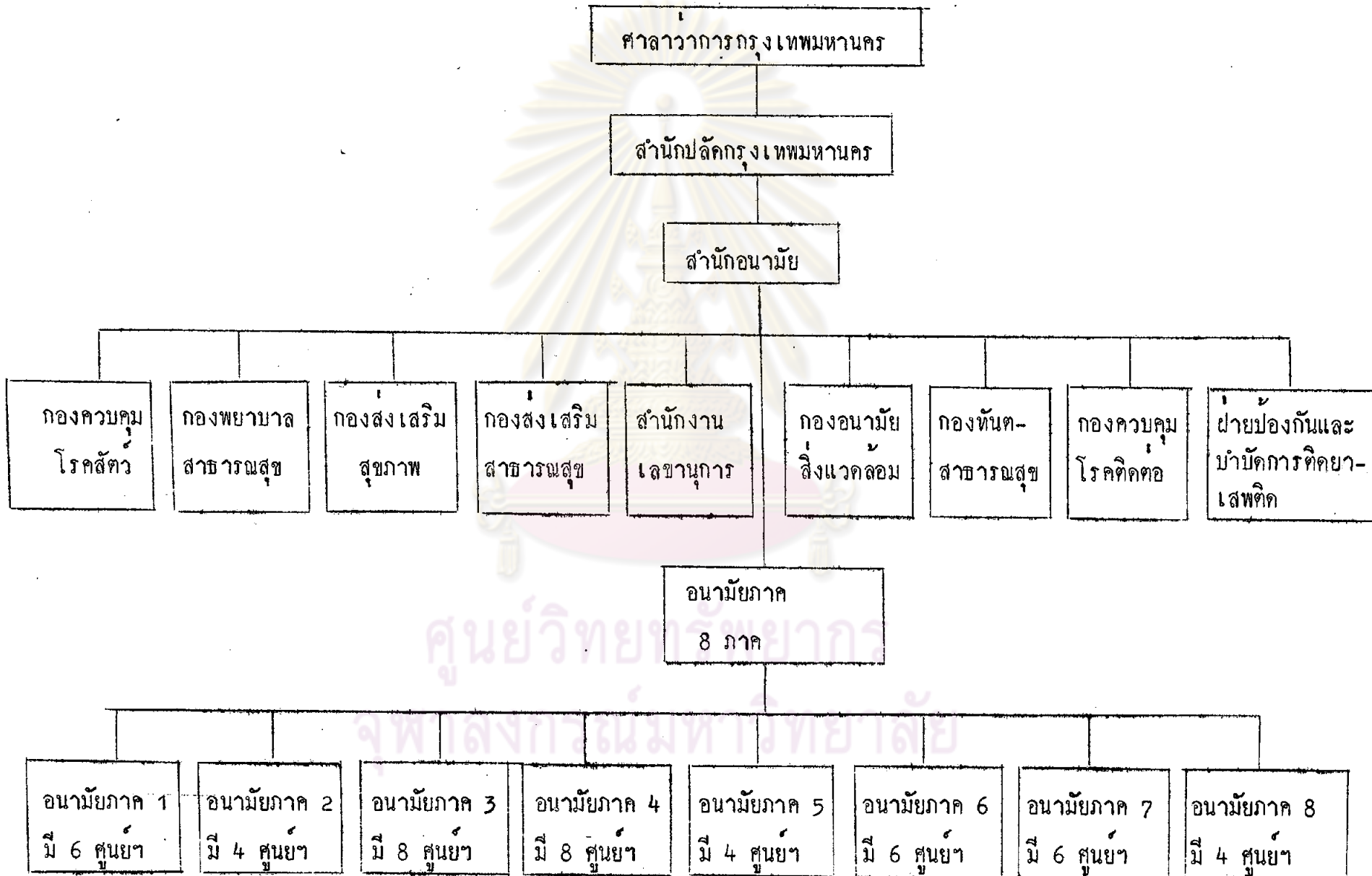
บริการที่ให้แก่ประชาชน ปฏิบัติตามระเบียบงานประจำวัน ดังต่อไปนี้

1. ลงทะเบียน ทำบัตรประจำตัวคนไข้
2. เตรียมคนไข้ ชั่งน้ำหนัก วัดปรอท เช็ดตัวเมื่อไข้สูง
3. ทำการให้สุขศึกษา สอนแม่เกี่ยวกับความรู้ทั่ว ๆ ไป เรื่องการรักษา
สุขภาพอนามัย แนะนำการเลี้ยงดูทารก การให้นม การให้อาหารเสริม การป้องกัน
โรคอย่างง่าย ๆ
4. แพทย์ทำการตรวจ ส่งการรักษา
5. พยาบาลจ่ายยา ฉีดยา ทำแผล และทำการตรวจทางห้องปฏิบัติการตาม
คำสั่งแพทย์
6. ให้การรักษาพยาบาลเมื่อมีอุบัติเหตุหรือหากเกิดอหิวาต์ในเขตของ
ศูนย์บริการสาธารณสุข ก็จัดเจ้าหน้าที่ไปบริการนอกสถานที่และแพทย์ให้การรักษา
พยาบาลผู้ป่วยเท่าที่สามารถจะทำได้

อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ของศูนย์บริการสาธารณสุข

1. แพทย์หัวหน้าศูนย์ฯ และแพทย์ผู้ช่วยหัวหน้าศูนย์ฯ รวมเป็น 2 คน
2. ทันตแพทย์ 1 คน
3. ทันตอนามัย หรือทันตภิบาล 1 คน
4. พยาบาล 8 คน
5. เภสัชกร 1 คน
6. นักสังคมสงเคราะห์ 1 คน
7. ผู้ช่วยพยาบาล 3 คน
8. เจ้าหน้าที่ธุรการ 11 คน
9. เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี 1 คน
10. พนักงานวางแผนครอบครัว 3 คน
11. พนักงานขับรถยนต์ 1 คน
12. ภารโรง 1 คน
13. คนไข้ 3 คน
14. คนงาน คนสวน 2 คน

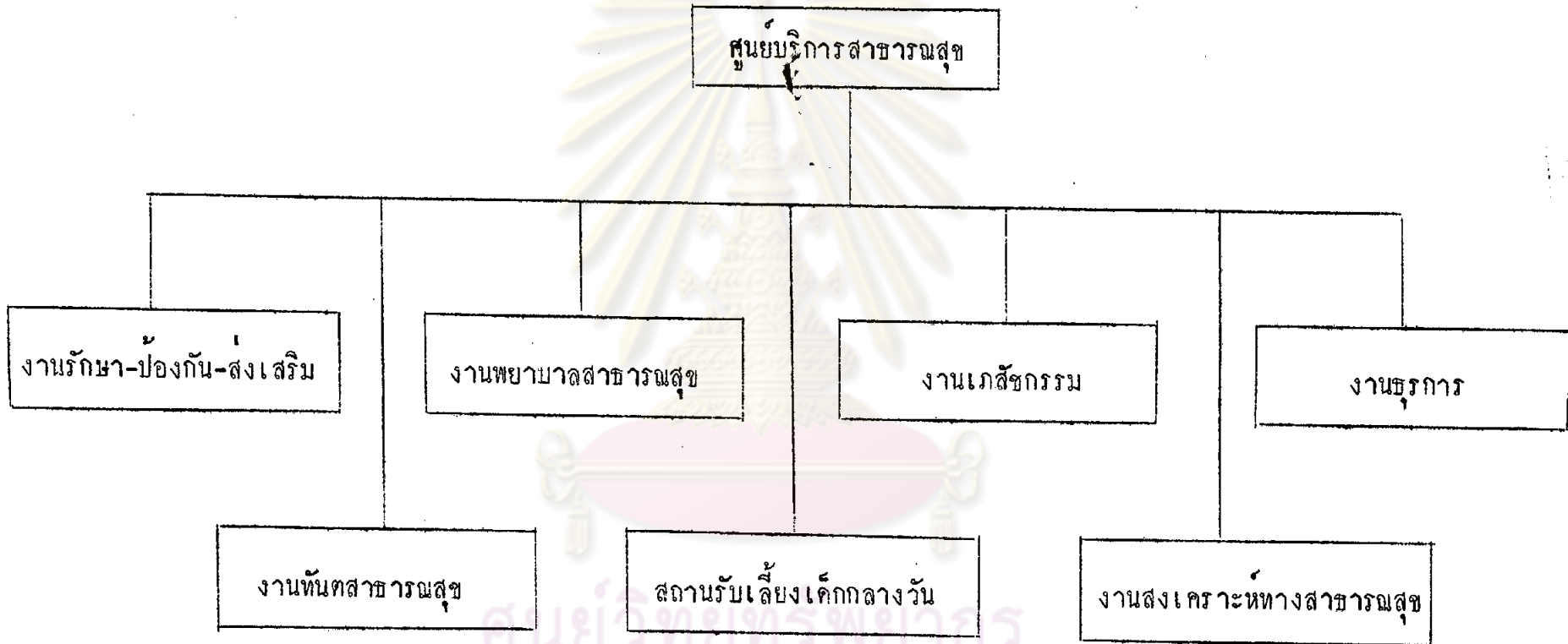
แผนผังสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร

ที่มา : กองส่งเสริมสุขภาพ สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร

แผนผัง ศูนย์บริการสาธารณสุข

ที่มา : กองพยาบาลสาธารณสุข สำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร

บริการของศูนย์บริการสาธารณสุข

1. ตรวจรักษาโรค ทำการตรวจรักษาโรคโดยทั่วไปอย่างกว้างขวางแบบ
ผู้ช่วยภายนอก เพื่อให้ผู้ที่เริ่มมีอาการเจ็บป่วยแต่เพียงเล็กน้อยได้รับการรักษาทาง
การแพทย์ในระดับมาตรฐาน และไม่ต้องเสียเวลาไปรักษายังโรงพยาบาล ซึ่งมัก
จะพบว่า มีผู้ป่วยล้นอยู่เสมอ การรักษาพยาบาลมักจะเสร็จสิ้น ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข
ในรายที่เจ็บป่วยมาก เห็นควรให้คนไข้ได้รับการรักษาพยาบาลในโรงพยาบาลแล้ว
ศูนย์บริการสาธารณสุขจะส่งคนไข้ไปยังโรงพยาบาลที่มีข้อตกลงอยู่ในโครงการร่วมมือกัน
23 แห่ง ทั้งโรงพยาบาลของรัฐบาลและของเอกชน

2. ชันสูตรโรค ตรวจทางห้องปฏิบัติการที่ศูนย์บริการสาธารณสุขโดย
พนักงานชันสูตรโรค เพื่อประกอบการพิจารณา วินิจฉัยโรคขั้นแรก มีการตรวจโลหิต
ปัสสาวะ อุจจาระ ย้อมสีหาเชื้อ โรคจากแมลงหรือโรคบางประเภท

3. เภสัชกรรม จัดหาและจำหน่ายเวชภัณฑ์แก่ประชาชน และนักเรียนตาม
ใบสั่งแพทย์ และจัดหามมผงจำหน่าย

4. บริการป้องกันและควบคุมโรค ได้แก่ การปลูกฝีป้องกันไข้ทรพิษ โรค-
คอตีบ ฉีดวัคซีน บี ซี จี ให้แก่ทารกและเด็กวัยก่อนเรียน ฉีดวัคซีนป้องกันอหิวาตกโรค
ให้เด็กวัยก่อนเรียนและประชาชน และนักเรียนในโรงเรียน นอกจากนั้นยังให้ความรู้
ด้านการสุขศึกษา มีการสอนเป็นกลุ่ม เป็นรายบุคคลให้เห็นอันตรายของโรคต่าง ๆ และ
แนะนำประชาชนให้รู้จักวิธีป้องกันโรคและกำจัดแหล่งที่มาของโรคโดยการให้สุขศึกษา
ตามโรงเรียน การโฆษณาเคลื่อนที่ แจกเอกสาร เยี่ยมตามบ้านและให้คำแนะนำ
ตามบ้าน

5. การอนามัยแม่และเด็ก ซึ่งมีวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. เพื่อให้ประชาชนในเขตเทศบาลได้รับบริการด้านป้องกันรักษาโรค-
ภัยไข้เจ็บ

2. ให้มารดาและทารกก่อนวัยเรียน ได้รับการดูแลบำรุงสุขภาพอนามัย ให้มีสมรรถภาพ แข็งแรงเป็นปกติอยู่เสมอ ตรวจรักษาโรคในชั้นเริ่มเป็น เพื่อป้องกันการทรุดโทรมของร่างกายเป็นการช่วยลดอัตราการตายของแม่และเด็ก และป้องกันโรคติดต่อทั่วไป

3. ให้ความรู้แก่แม่และหญิงมีครรภ์ให้รู้จักรักษาตัว ปฏิบัติตัวระหว่างมีครรภ์และหลังคลอดบุตร

4. ช่วยเหลือค่าน้ำนมส่งเคาระห์แก่แม่ที่ยากจน รายได้น้อยแต่บุตรมาก

5. ส่งเสริมความรู้สุขภาพศึกษา

6. ให้ความป้องกันโรค

7. แนะนำเกี่ยวกับอาหาร

8. ช่วยเหลือเด็กที่มีปัญหาทางครอบครัว โดยเปิดคลินิกสุขภาพจิต แนะนำแนวทางแก้ไขปัญหาจิตใจเด็ก

9. แก้ปัญหาความควบคุมกุมโรค โรคเรื้อน วัณโรค โดยร่วมมือกับกรมอนามัย จัดให้มีบริการตรวจรักษาโรคเฉพาะ เหล่านี้ตามศูนย์บริการสาธารณสุขต่าง ๆ

การอนามัยแม่มีบริการ ดังนี้คือ ¹

1. ตรวจแนะนำในระยะระหว่างตั้งครรภ์ ถ้ามีการเจ็บป่วยก็บำบัดรักษา

2. ประสานงานกับโรงพยาบาล ซึ่งแม่จะทำการคลอด

3. บริการบำบัดรักษา รวมทั้งโรคติดต่อบางประเภท เช่น วัณโรค

กามโรม โรคผิวหนัง

¹ สมศรี เจริญรัต, "กิจการในหน้าที่และแก้ไขสิ่งบกพร่อง เรื่อง การเลี้ยงดูเด็กกลางวัน เทศบาลนครกรุงเทพ" (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ม.ป.ป), หน้า 15. (อค์สำเนา)

4. บริการทันตอนามัย
  5. สอนแม่เรื่องโภชนาการ สุขวิทยาของหญิงมีครรภ์ การเตรียมอุปกรณ์ในการคลอด การเลี้ยงดูบุตร
  6. ช่วยเหลือแก้ไขเมื่อมีปัญหาทางสังคมสงเคราะห์
  7. แนะนำเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว เพื่อสวัสดิภาพของครอบครัว
- การอนามัยเด็ก มีบริการดังนี้
1. บริการตรวจสุขภาพเด็กดี (Baby Well Clinic) สำหรับทารกและเด็กก่อนวัยเรียน หนักไปในทางป้องกันโรคและการให้นม ให้อาหารเด็ก ความวัย สอนแม่เรื่องความสะอาด การเลี้ยงดูเด็ก และที่มาของโรคต่าง ๆ
  2. บริการแจกนม นมมันข้นปลา จัดหามนฉงจำหน่ายในราคาถูก เพื่อแม่ที่มีรายได้น้อย
  3. บริการสำหรับเด็กพิการทางกายภาพและทางจิต
  4. บริการคลินิกสุขภาพจิต (Child Guidance Clinic) เมื่อพบเด็กที่มีปัญหานี้ จะมีพยาบาล นักสังคมสงเคราะห์ให้ความช่วยเหลือ
  5. เยี่ยมบ้านเด็กเกิดใหม่โดยประสานงานกับโรงพยาบาล 12 แห่ง
6. การวางแผนครอบครัว เป็นการเว้นระยะการมีบุตรให้เหมาะสมแก่ฐานะครอบครัวและสุขภาพอนามัยของมารดา นอกจากนั้นยังจะเป็นการแก้ปัญหาทางงานเศรษฐกิจและสังคมได้อีกด้วย ผลของการวางแผนครอบครัว พอจะสรุปได้ดังนี้
1. ช่วยลดอัตราป่วยและอัตราตายของมารดาและทารก
  2. ช่วยป้องกันการทำแท้งผิดกฎหมาย อันเป็นอันตรายแก่สุขภาพและชีวิต และช่วยป้องกันมะเร็งปากมดลูก นอกจากนี้ยังช่วยให้มารดามีสุขภาพทั่วไปดีขึ้น
  3. ช่วยให้เด็กวัยก่อนเรียน และเด็กในวัยเรียนมีสุขภาพดี รวมทั้งโภชนาการและสุขภาพจิตในระดับที่ดีขึ้นกว่าเดิม

4. ช่วยให้การครอบครัวมีรายได้เพิ่มพูนโดยเร็ว จึงมีเงินที่จะใช้จ่ายในการบำรุงสุขภาพอนามัย รวมทั้งโภชนาการของสมาชิกในครอบครัวมากขึ้น

5. ช่วยแก้ไขชนวนหลายปัญหาสาธารณสุขต่าง ๆ อันเกิดจากความหนาแน่นของประชากรในเขตเมืองหรือแหล่งชุมนุมชนใหญ่ ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาสุขภาพimalsสิ่งแวดล้อมและปัญหาการแพร่โรค

6. ช่วยป้องกันมิให้สุขภาพจิตของประชาชนเสื่อมทรามลงไป

7. ช่วยให้รัฐสามารถพัฒนาบริการทางแพทย์ และบริการสาธารณสุขให้มีมาตรฐานสูงขึ้นโดยเร็ว ¹

ศูนย์บริการสาธารณสุขทุกแห่งให้การบริการสตรีในวัยเจริญพันธุ์ เกี่ยวกับการคุมกำเนิด และศูนย์บริการสาธารณสุขบางแห่งให้การบริการผ่าตัดทำหมันชายด้วย

7. การอนามัยโรงเรียน เป็นบริการที่สำคัญอย่างหนึ่งของศูนย์บริการ-สาธารณสุข มีวัตถุประสงค์ที่จะอบรม สั่งสอน ฝึกหัดให้เด็กในวัยเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพอนามัย เพื่อจะได้เติบโตเป็นพลเมืองดี มีร่างกายและจิตใจสมบูรณ์ ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน การอนามัยโรงเรียนประกอบด้วยบริการ 3 ประเภท ²

1. การให้บริการด้านอนามัย

2. การให้บริการด้านสุขภาพimals

3. การให้บริการด้านสุขศึกษา

¹ มนัสวี อุนหนันท์, คำบรรยายประกอบการสอน การวางแผนครอบครัว (กรุงเทพมหานคร: แผนกการพิมพ์ กรมการสื่อสารทหาร, 2520), หน้า 25.

² ม.ร.ว. สิทธีมาลย์ มุคตามระ, "ข้อคิดเห็นในการปรับปรุงการอนามัยโรงเรียน" (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 19. (อัครสำเนา)

โดยการดูแลสุขภาพของนักเรียนในเขตรับผิดชอบของศูนย์บริการสาธารณสุข บริการที่ให้ ได้แก่ การตรวจรักษาสุขภาพ การรักษาพยาบาล ให้ภูมิคุ้มกันโรค ตรวจ- สอบสภาพโภชนาการ การให้การสังคมสังเคราะห์ แนะนำเรื่องการรักษาพยาบาล และ การให้สุขศึกษา โรงเรียนที่อยู่ในเขตรับผิดชอบของศูนย์บริการสาธารณสุขมี 1,086 โรงเรียน มีนักเรียน 655,378 คน ประกอบด้วยโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร 403 โรงเรียน นักเรียน 220,062 คน โรงเรียนราษฎร์ 615 โรงเรียน นักเรียน 315,849 คน¹ นอกนั้นเป็นโรงเรียนที่สังกัดกองการศึกษาเอกชน โดยแต่ละศูนย์- บริการสาธารณสุข จะมีนักเรียนในเขตรับผิดชอบประมาณ 8,000 - 27,000 คน

8. อนามัยสิ่งแวดล้อม ให้การดูแล แนะนำเกี่ยวกับความเป็นอยู่ที่ถูกต้อง ตามหลักอนามัยในส่วนที่เกี่ยวกับที่อยู่อาศัย และบริเวณบ้านเรือนร้านค้า และให้การ ตรวจสอบ แนะนำในโรงเรียนด้วย

9. โภชนาการ แนะนำประชาชนเกี่ยวกับการเลือกอาหารที่มีประโยชน์ ต่อร่างกาย คุณค่าอาหารสูง ราคาถูก กรรมวิธีในการประกอบอาหารที่ส่งคุณค่าอาหาร แนะนำอาหารสำหรับวัยต่าง ๆ การเลือกอาหารกรณีที่เกี่ยวข้องกับโรค

10. การให้สุขศึกษา สอนสุขศึกษาแก่ประชาชน เกี่ยวกับโรคติดต่อต่าง ๆ การอนามัยส่วนบุคคล การส่งเสริมสุขภาพ แนะนำให้รู้จักวิธีป้องกันโรคและกำจัดแหล่ง ที่มาของโรค การโภชนาการ การเลี้ยงดูเด็ก โดยแนะนำเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม

11. บริการทันตสาธารณสุข ให้บริการแก่ประชาชนในเขตรับผิดชอบของ ศูนย์บริการสาธารณสุข และนักเรียนกรุงเทพมหานคร ในความดูแล บริการที่ให้

---

¹ สำนักอนามัย, "กิจการศูนย์บริการสาธารณสุข" (กรุงเทพมหานคร: สำนักอนามัย, 2523), หน้า 2. (อัดสำเนา)

ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข มีดังนี้¹

1. ให้ความป้องกันและควบคุมโรคพิษ
2. ตรวจเพื่อวินิจฉัยโรค
3. รักษาและบำบัดโรคพิษ
4. แก้ไขสิ่งผิดปกติต่าง ๆ

สำหรับบริการที่ให้แก่ักเรียนนั้น จะไปให้บริการที่โรงเรียนต่าง ๆ

ในเขตรับผิดชอบ ซึ่งมีบริการดังนี้

1. การให้ทัศนศึกษาเป็นรายบุคคลหรือรายกลุ่ม ทางด้านการแปรงพันอาหารที่ช่วยเสริมสร้างกระดูกและฟัน การดูแลรักษาฟันโดยสม่ำเสมอ
  2. การใช้น้ำยาแอสทอนีสฟลูออไรด์ทามันตัวฟัน เพื่อให้ทันตสุขภาพ²
- นอกจากนั้น ยังทำการบำบัดรักษาในรายที่มีอาการปวดบวมอย่างรุนแรง และทันตศัลยกรรมในรายที่มีฟันผุ การถอนฟันอีกด้วย

12. บริการสงเคราะห์ทางสาธารณสุข ศูนย์บริการสาธารณสุขได้จัดให้นักสังคมสงเคราะห์ประจำอยู่ที่ศูนย์บริการสาธารณสุข เพื่อดำเนินการช่วยเหลือผู้ที่มีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจสังคม ปัญหาครอบครัว ปัญหาเจ็บป่วย การประกอบอาชีพ ปัญหาคนพิการ คนชรา ปัญหาที่อยู่อาศัย การศึกษาของบุตร การเลี้ยงดูบุตรและอื่น ๆ

¹ วัชรีย์ สิริสิงห, "ข้อคิดเห็นในการปรับปรุงงานบริการด้านทันตกรรมแก่ประชาชนและนักเรียนในเขตเทศบาลนครกรุงเทพ" (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ม.ป.ป), หน้า 14. (อัครสำเนา)

² สุภาพ คล้ายสังข์, "ข้อคิดเห็นในการปรับปรุงงานในหน้าที่ทันตแพทย์ฝ่ายสาธารณสุข" (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 33. (อัครสำเนา)

การให้การช่วยเหลือ ปฏิบัติดังนี้

1. การรับเรื่อง โดยแพทย์ หัวหน้าพยาบาล ทั้งจากผู้ป่วยที่มาที่ ศูนย์บริการสาธารณสุข หรือจากการออกไปเยี่ยมบ้าน
2. การศึกษาเรื่องราว ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับครอบครัวและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ แล้วทำการรวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ บันทึกไว้เพื่อการช่วยเหลือต่อไป
3. การวินิจฉัยปัญหา พิจารณาจากเรื่องราวที่ได้จากตัวผู้ป่วยมีปัญหาล้วนนำมาวินิจฉัยแยกแยะ หาสาเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา และอิทธิพลต่าง ๆ ที่มีอยู่เหนือผู้ประสบปัญหา.
4. ให้ความช่วยเหลือ พิจารณาช่วยเหลือตามความจำเป็นและเหมาะสม
5. ติดตามผล เพื่อให้แน่ใจว่าผู้ป่วยประสบปัญหามีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นแล้ว ภายหลังจากได้รับการช่วยเหลือแก้ไขปัญหา หากเกิดปัญหาใหม่ ๆ ขึ้น นักสังคมสงเคราะห์จะต้องพิจารณาแก้ไขโดยเร็ว
6. การรวบรวมรายงาน รายงานเรื่องราวให้แพทย์หัวหน้าศูนย์บริการสาธารณสุขทุกเดือน เพื่อนำเสนอผู้อำนวยการฝ่ายสาธารณสุขต่อไป

13. บริการคลินิกพิเศษ เป็นคลินิกที่จัดใหม่ขึ้น ณ ศูนย์บริการสาธารณสุข ซึ่งกำหนดเป็นที่ทำการอนามัยภาค ซึ่งมีอยู่ 8 ภาค เพื่อกระจายบริการด้านการตรวจรักษาโรคที่เป็นปัญหาทางสาธารณสุขให้เข้าถึงประชาชนให้มากที่สุด โดยใช้ศูนย์บริการสาธารณสุขเป็นฐานปฏิบัติงาน คลินิกพิเศษต่าง ๆ ที่จัดขึ้นมีดังนี้

1. คลินิกวางแผนครอบครัว ดำเนินการในโครงการพิเศษ ซึ่งองค์การสหประชาชาติ โดยกองทุนสหประชาชาติ เพื่อกิจกรรมประชากร (UNFPA) ให้ความช่วยเหลือ จัดขึ้นที่ศูนย์บริการสาธารณสุขเพิ่มเติมจากคลินิกวางแผนครอบครัวที่ศูนย์บริการสาธารณสุขให้บริการอยู่แล้วตามปกติในวันจันทร์และวันพุธ ปฏิบัติงานโดยสูติแพทย์จ้างเฉพาะช่วงเวลาในตอนบ่ายของทุกวันหมุนเวียนไปทุกศูนย์บริการสาธารณสุข

2. คลินิกโรคผิวหนัง   ดำเนินงานโดยแพทย์ชำนาญเฉพาะโรค
3. คลินิกกามโรค   ดำเนินงานโดยแพทย์ชำนาญเฉพาะโรค
4. คลินิกวัณโรค   ดำเนินงานโดยแพทย์ชำนาญเฉพาะโรค
5. คลินิก ตา หู กอ จมูก   ดำเนินงานโดยแพทย์ชำนาญเฉพาะโรค
6. คลินิกสุขภาพจิต   เป็นบริการค่านำบักโรคจิต โดยจิตแพทย์

นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และพยาบาลสาธารณสุข จำนวนผู้ช่วยมากขึ้นเมื่อโลกเจริญขึ้น "การเป็นโรคจิตกันมากขึ้นไม่ได้เกี่ยวกับคืนฟ้าอากาศ แต่เกี่ยวกับการรุกรานทางสังคมมากกว่า" ¹ ดังนั้น หลักการใหญ่ของสุขวิทยาทางจิตตามที่ได้รับการยอมรับทั่วโลกข้อหนึ่งก็คือ

การจัดตั้งสถานตรวจรักษาค้นไขโรคจิต ไม่ว่าเด็กและผู้ใหญ่ให้เพียงพอแก่ความต้องการของประชาชน เพื่อช่วยรักษาอาการขั้นต้นเสียตั้งแต่เนิ่น ๆ การให้ความรู้แก่ประชาชน และนักศึกษาในเรื่องจิตวิทยาทั่วไป เรื่องโรคจิตและสุขวิทยาทางจิต . . . ²

คลินิคสุขภาพจิต เปิดบริการที่ศูนย์บริการสาธารณสุข 2 สมาคม-สตรีไทย ศูนย์บริการสาธารณสุข 3 บางซื่อ และศูนย์บริการสาธารณสุข 21 วัฒนาทอง

7. คลินิกรักษาผู้ติดยาเสพติด ดำเนินการตามโครงการป้องกันและบำบัดการติดยาเสพติดของประชาชน ซึ่งได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลสหรัฐอเมริกา เริ่มในปี พ.ศ. 2521-2525 เป็นโครงการ 5 ปี เมื่อสิ้นสุดโครงการ จะมีคลินิกรักษาผู้ติดยาเสพติดเป็นจำนวน 15 แห่ง ในขณะนี้มีอยู่ 11 แห่ง

¹ ประสพ รัตนกร, "สุขภาพจิต," ใจเขาใจเรา, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยเทอคธรรม, 2513), หน้า 103.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 112.

14. บริการรับเลี้ยงเด็กกลางวัน จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะช่วยเหลือแม่ที่มึนเมา ไม่มีใครช่วยดูแล หรือแม่ที่ต้อออกไปทำงานนอกบ้าน นอกจากนั้นก็เพื่อส่งเสริมสุขภาพเด็กให้สมบูรณ์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ โดยเฉพาะเด็กที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่หนาแน่น ครอบครัวยากจน ความเป็นอยู่สกปรก บิดามารดาออกไปประกอบอาชีพนอกบ้าน และปล่อยให้เด็กอยู่บ้านตามลำพัง ซึ่งเป็นการขาดการอบรมที่ดี ผลก็คือ จะทำให้เด็กเหล่านั้นเป็นเด็กที่ขาดอนามัย ขาดการศึกษา ขาดศีลธรรมอันดีและอาจก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากต่อไปภายหน้าได้

บริการรับเลี้ยงเด็กกลางวันจัดขึ้นที่ศูนย์บริการสาธารณสุข 14 แห่ง มีพยาบาลสาธารณสุข ซึ่งผ่านการอบรมเฉพาะด้านเป็นหัวหน้า สำหรับพี่เลี้ยงเด็กนั้น กำหนดอัตราส่วน 1 คน ต่อเด็ก 15 คน รับเลี้ยงเด็กในอายุก่อนวัยเรียน คือ $2 \frac{1}{2}$ - 6 ปี และศูนย์บริการสาธารณสุขแห่งหนึ่งรับเลี้ยงดูแลเด็กประมาณ 50 คน การดำเนินงานด้านนี้ มีนโยบายที่จะจัดทำรูปแบบให้เป็นการสาธิตสำหรับหน่วยงานอื่น ๆ นำไปปฏิบัติ เพื่อแบ่งเบาภาระการดูแลเด็กซึ่งมีจำนวนมากมายหลายแสนคน

15. การรับเรื่องราวร้องทุกข์เกี่ยวกับเหตุรำคาญต่าง ๆ โดยประชาชนที่อยู่ภายในอาณาเขตรับผิดชอบของศูนย์บริการสาธารณสุข สามารถที่จะทำเรื่องร้องทุกข์เหตุรำคาญต่าง ๆ ที่ตนได้รับผ่านศูนย์บริการสาธารณสุข และศูนย์บริการสาธารณสุขจะส่งเรื่องไปตามกองหรือฝ่ายต่าง ๆ ตามสายงาน โดยผู้ที่ได้รับเหตุเดือดร้อนรำคาญนั้นไม่ต้องเสียเวลาไปจัดการเรื่องที่กองหรือฝ่าย ซึ่งเป็นเจ้าของเรื่องเองโดยตรง

16. งานธุรการ ได้แก่ งานการสารบัญัติสด การเงิน การเจ้าหน้าที่ จัดทำบัญชีต่าง ๆ ให้เรียบร้อย

17. งานสถิติ รวบรวมสถิติ จัดทำรายงานการปฏิบัติงานโดยละเอียด เพื่อทราบข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับกิจการศูนย์บริการสาธารณสุข และโรคต่าง ๆ

นอกจากงานบริการภายในสถานที่ ให้การบริการ ณ ศูนย์บริการ-
สาธารณสุขดังกล่าวมาแล้วข้างต้น ก็ยังมีงานนอกสถานที่บริการแก่ประชาชนในเขต
รับผิดชอบของศูนย์บริการสาธารณสุข ดังนี้

1. พยาบาลสาธารณสุข ดำเนินการเยี่ยมบ้านประชาชน คูแลหญิงหลัง-
คลอด เด็กเกิดใหม่ โดยการประสานงานกับโรงพยาบาลคลองบุตร 12 แห่ง
ซึ่งจัดส่งรายชื่อหญิงหลังคลอด 24 ชั่วโมง พร้อมทั้งอนุญาตให้ศูนย์บริการสาธารณสุข
วัตถุประสงค์ของการเยี่ยมบ้าน คือ

- ให้คำแนะนำด้านส่งเสริมสุขภาพอนามัยแก่ประชาชน
- ให้คำแนะนำประชาชนให้รู้จักแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ของสิ่งแวดล้อม
- ให้คำแนะนำการป้องกันโรคแก่ประชาชน เช่น ปลูกผัก ฉีดวัคซีน
ให้ลูกศึกษาเกี่ยวกับการติดต่อและการป้องกันโรคต่าง ๆ
- ให้การพยาบาลผู้ป่วยตามบ้าน เช่น แม่หลังคลอด เด็กเกิดใหม่

การเยี่ยมบ้านแบ่งออกเป็น 4 ประเภท¹

1. เยี่ยมตามปกติ เป็นการเยี่ยมประจำเพื่อดูแลสุขภาพ ให้คำ
แนะนำตามแต่จะพบผู้ป่วยประเภทใด
2. เยี่ยมตามแพทย์สั่ง เยี่ยมผู้ป่วยที่หลังจากได้รับการตรวจรักษา
จากแพทย์ที่ศูนย์บริการสาธารณสุขแล้ว แพทย์ต้องการทราบผลการรักษา เพื่อให้คำ
แนะนำเพิ่มเติม
3. เยี่ยมเด็กเกิดใหม่ที่ได้รับแจ้งจากโรงพยาบาล โดยการประสาน-
งานกับโรงพยาบาล และติดตามเยี่ยมสุขภาพเด็ก แนะนำให้แม่พาดูเด็กมาตรวจสุขภาพ
เด็กดี

¹ ประกาศ วิศิษฎ์เสรี, "งานควบคุมและป้องกันโรคของศูนย์บริการ-
สาธารณสุข เทศบาลนครกรุงเทพ" (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ม.ป.ป.),
หน้า 32. (อัครสำเนา)

4. เยี่ยมทักทายผู้ป่วยที่ป่วยด้วยโรคติดต่ออันตราย เช่น อหิวาตกโรค คอตีบ ไข้เลือดออก และอื่น ๆ เพื่อป้องกันไม่ให้โรคติดต่อไปยังผู้อื่น

2. การพัฒนาชุมชน ศูนย์บริการสาธารณสุขของจังหวัดให้มีเขตพัฒนาชุมชนใน เขตรับผิดชอบ และส่งเจ้าหน้าที่ อันมีพยาบาลสาธารณสุข นักสังคมสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่สุขภาพบาล และพัฒนากรออกไปเยี่ยมประชาชนในเขตพื้นที่ และดำเนินการต่าง ๆ ตามหลักเกณฑ์ของการพัฒนาชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในเขตนั้นให้สูงขึ้น ในขณะที่เดียวกันศูนย์บริการสาธารณสุขก็จะให้บริการทางสาธารณสุขอนามัยแก่ประชาชนในเขตรับผิดชอบอย่างสมบูรณ์และทั่วถึงเท่าที่จะทำได้

สำหรับการปฏิบัติงานของศูนย์บริการสาธารณสุข โดยการค้นคว้าข้อมูลจากการสัมภาษณ์แพทย์และหัวหน้าพยาบาลประจำศูนย์บริการสาธารณสุข ทั้ง 8 แห่ง จำนวน 16 คน ปรากฏว่ายังไม่สมบูรณ์และไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ทั้งข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่นำเสนอตั้งต่อไปนี้

1. ค่านิยมบุคลากร จากข้อกำหนดขององค์การอนามัยโลกได้บัญญัติไว้ว่า ศูนย์บริการสาธารณสุขแต่ละแห่ง ควรรับผิดชอบประชาชนจำนวนไม่เกิน 50,000 คน จึงจะเกิดประสิทธิภาพ แต่ในทางปฏิบัติ ศูนย์บริการสาธารณสุขมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนศูนย์บริการสาธารณสุขทั้งหมดรับผิดชอบประชาชนมากกว่า 50,000 คน ศูนย์บริการสาธารณสุขบางแห่ง เช่น บางกอกน้อย บางเขน สีพระยา รับผิดชอบประชาชนกว่า 100,000 คน ผู้ใช้บริการมาขอรับบริการในช่วงเช้า โดยเฉลี่ย 100 คน ต่อแพทย์เพียง 1 คน ทั้งที่ได้มีการกำหนดไว้ว่า แพทย์ 1 คน สามารถรับรักษาผู้ป่วยได้ 50-60 คน ตามแผนภูมิบุคลากรของศูนย์บริการสาธารณสุขประกอบไปด้วย แพทย์ 2 คน คือ แพทย์หัวหน้าศูนย์บริการสาธารณสุข และแพทย์ผู้ช่วยหัวหน้าศูนย์บริการสาธารณสุขร่วมมือกันปฏิบัติงาน แต่ในทางปฏิบัติ ศูนย์บริการสาธารณสุขเกือบครึ่งหนึ่งมีแพทย์เพียงคนเดียว และศูนย์บริการสาธารณสุขบางแห่งในเขตรอบนอก เช่น คลิ่งชัน หนองจอก ไม่มีแพทย์ประจำอยู่ เนื่องจากแพทย์ลาออกไปบ้าง หรือโยกย้ายไปบ้าง แล้วไม่มีการ

บรรจุนั้น อีกประการหนึ่งก็คือรัฐบาลมีนโยบายที่จะส่งแพทย์ออกสู่ชนบท แต่เดิมนั้น
 ได้มีการกำหนดจำนวนแพทย์ที่จับใหม่ให้เขาทำงานในศูนย์บริการสาธารณสุข ในปัจจุบันนี้
 เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล จึงคงมีการกำหนดจำนวนแพทย์ เขาทำงานยัง
 ศูนย์บริการสาธารณสุขอีกต่อไป แต่ใครส่งแพทย์ไปประจำยังโรงพยาบาล สถานีอนามัย
 ในต่างจังหวัด ศูนย์บริการสาธารณสุขจึงต้องแก้ปัญหานี้ โดยการโยกย้ายแพทย์ผู้ช่วย
 หัวหน้าศูนย์บริการสาธารณสุขออกไปเป็นแพทย์หัวหน้าศูนย์บริการสาธารณสุขประจำอยู่
 ยังศูนย์บริการสาธารณสุขที่ขาดแพทย์ และใครว่างแพทย์ลงเวลามาช่วยตรวจรักษา
 คนไข้ในช่วงเช้า ซึ่งเป็นระยะเวลาที่มีคนไข้มาตรวจรักษาโรคทั่วไปเป็นจำนวนมากกว่า
 คนไข้ในช่วงอื่น ๆ

สำหรับพยาบาลที่ปฏิบัติงานในศูนย์บริการสาธารณสุขนั้น แต่ละศูนย์-
 บริการสาธารณสุขจะมีพยาบาล 8 คน เป็นพยาบาลห้องผ่าตัด 1 คน พยาบาลอนามัย
 โรงเรียน 1 คน พยาบาลเยี่ยมบ้าน 5 คน ส่วนหัวหน้าพยาบาลจะทำหน้าที่เป็นผู้
 ตรวจตราดูแลการทำงานของพยาบาล หัวหน้าพยาบาลจะทำงานในศูนย์บริการสาธารณสุข
 และออกไปเยี่ยมบ้าน และโรงเรียนเป็นบางครั้งบางคราว พยาบาลห้องผ่าตัดมีหน้าที่
 ช่วยเหลือแพทย์ในการให้การรักษาพยาบาล แต่ในบางครั้งก็ต้องทำหน้าที่ชันสูตรโรค
 สำหรับศูนย์บริการสาธารณสุขบางแห่งซึ่งไม่มีเจ้าหน้าที่ชันสูตรโรคโดยเฉพาะทำให้งาน
 ดันมือ ส่วนพยาบาลเยี่ยมบ้านนั้น ตามข้อบัญญัติขององค์การอนามัยโลกกล่าวว่า
 พยาบาลเยี่ยมบ้าน 1 คน ควรดูแลประชาชน 5,000-10,000 คน การบริการ-
 สาธารณสุขจึงจะไต่ลดี แต่ศูนย์บริการสาธารณสุขมีประชาชนในเขตรับผิดชอบมากกว่า
 50,000 คน บางแห่งมากกว่า 100,000 คน จำนวนพยาบาลเยี่ยมบ้านของแต่ละ
 ศูนย์บริการสาธารณสุขจึงไม่พอแก่ความต้องการ ดังนั้น อัตรากำลังของพยาบาลที่ได้
 กำหนดไว้แต่เดิมจึงไม่เพียงพอสำหรับศูนย์บริการสาธารณสุขที่รับผิดชอบประชาชนเป็น
 จำนวนมาก เช่น ศูนย์บริการสาธารณสุขบางกอกน้อย

นอกจากนั้นเจ้าหน้าที่อื่น ๆ เช่น เภสัชกรในบางศูนย์บริการสาธารณสุข
 ก็ไม่มี และต้องให้พยาบาลทำหน้าที่นี้แทน งานในหน้าที่ของพยาบาลมีล้นมืออยู่แล้ว

และจำนวนพยาบาลมีน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับงานในหน้าที่รับผิดชอบ ถ้าต้องหันไปทำ
หน้าที่อื่นเสียอีกก็ยิ่งจะทำให้เกิดการขาดแคลนพยาบาลมากยิ่งขึ้น และประสิทธิภาพ
ของงานจะยิ่งลดลง ส่วนบุคลากรคนอื่น ๆ ที่ไม่มีคือนักสุขศึกษา ศูนย์บริการ-
สาธารณสุขใช้พยาบาลทำหน้าที่นั้นแทน ซึ่งก็เป็นการเพิ่มงานให้พยาบาลอีกอย่างหนึ่ง

2. คำนวณประมาณ งบประมาณของศูนย์บริการสาธารณสุขไม่มีการแยกว่า
จัดเป็นของศูนย์บริการสาธารณสุขใด เทาใด แต่จะเป็นงบประมาณจากส่วนกลาง การ
ขออนุมัติงบประมาณนั้น ศูนย์บริการสาธารณสุขแต่ละแห่งจะเสนอรายชื่อวัสดุอุปกรณ์
เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่ต้องการไปยังสำนักอนามัย คณะกรรมการจะพิจารณา
อนุมัติงบประมาณสำหรับรายการที่สำคัญและจำเป็นมากที่สุดเสียก่อน งบประมาณที่
ศูนย์บริการสาธารณสุขขอไปนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นรายการวัสดุครุภัณฑ์ แต่ในบางครั้ง
รายการที่ขอไปอาจจะไม่ได้ตามที่ขอ หรืออาจล่าช้าต้องรอกันไป เช่นนี้แม้ว่าจะไม่
ทำให้การทำงานหยุดชะงัก แต่ก็มิได้หมายความว่าไม่เกิดประสิทธิภาพเท่าที่ควร

สำหรับเวชภัณฑ์ ศูนย์บริการสาธารณสุขสามารถเบิกได้จากศูนย์บริการ
สาธารณสุขที่มีสำนักงานอนามัยภาคตั้งอยู่ โดยไม่ต้องเข้ามาเบิกยังส่วนกลางคือสำนัก
อนามัย ยาที่ศูนย์บริการสาธารณสุขใช้รักษาผู้ป่วยจะได้มาสองทาง ทางหนึ่งคือใช้
เงินงบประมาณของสำนักอนามัย ยาประเภทนี้เป็นยาที่ใช้บ่อยและใช้มากอันเกิดจาก
โรคที่คนเป็นมาก ผู้ใช้บริการจะได้รับยาประเภทนี้ฟรี และมีผู้ใช้บริการฟรีนี้ประมาณ
ร้อยละ 60 ยาอีกประเภทหนึ่งเป็นยาที่ใช้สำหรับโรคซึ่งพบน้อย ยาประเภทนี้จะใช้
เงินนอกงบประมาณของสำนักอนามัยจัดซื้อ โดยการขอยืมจากกรุงเทพมหานคร ผู้ใช้
บริการจะต้องเสียเงินสำหรับยาประเภทนี้แต่ก็เสียในราคาต่ำ โดยศูนย์บริการสาธารณสุข
จะเอากำไรไม่เกินร้อยละ 10 กำไรจากการขายยาประเภทนี้ ภายหลังจากคืนเงินที่
ยืมจากกรุงเทพมหานครแล้วได้นำมาเป็นทุนในการซื้อยามาจำหน่ายในราคาถูกให้กับ
ประชาชนต่อไปอีก ยาทั้งสองประเภทนี้เป็นชนิดเดียวกันและคุณภาพเท่าเทียมกันกับที่
ใช้อยู่ในโรงพยาบาลและคลินิกทั่วไป สำหรับผู้ที่มารับการรักษาฟรี หากมีจิตศรัทธาก็

สามารถจะบริจาคเงินให้แก่ศูนย์บริการสาธารณสุขได้ตามกำลังความสามารถ โดย ศูนย์บริการสาธารณสุขมีผู้รับบริจาคไว้ให้ เงินจากศูนย์บริการนี้จะนำไปฝากธนาคารไว้ และจะโยกประโยชน์ในกรณีของการซ่อมแซมเล็ก ๆ น้อย ๆ ในศูนย์บริการสาธารณสุข เช่น ท่อน้ำ ท่อน้ำ เป็นต้น ซึ่งแพทย์หัวหน้าศูนย์บริการสาธารณสุขมีอำนาจในการอนุมัติการจ่ายได้ในวงเงินไม่เกิน 5,000 บาท การให้การรักษาพยาบาลฟรีเป็นการ ใช้งบประมาณมากมายอย่างหนึ่งในแต่ละปี ดังนั้น สำนักอนามัยจำเป็นต้องคำนึงถึง การเพิ่มงบประมาณทางด้านนี้ เพราะในแต่ละปีคนที่จะมาใช้บริการจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

3. สถานที่ตั้งของศูนย์บริการสาธารณสุข สำนักอนามัยกำหนดไว้ว่า จะต้อง อยู่ในแหล่งชุมชนหนาแน่น การเดินทางสะดวก หมาย สถานที่ที่กว้างขวางพอสมควร สถานที่ก่อสร้างศูนย์บริการสาธารณสุขส่วนใหญ่ได้จากการบริจาค สังกัดได้จากการตั้ง ชื่อศูนย์บริการสาธารณสุข เช่น ช่างนุชเนตร บุญมีปัฐราชรังสรรค์ เป็นต้น แต่เดิม เมื่อศูนย์บริการสาธารณสุขยังมีน้อย การก่อสร้างไม่ค่อยมีปัญหา การเพิ่มขึ้นของศูนย์ บริการสาธารณสุขจึงทำได้เร็ว คือเพิ่มขึ้นประมาณปีละ 3 แห่ง ต่อมา เมื่อมีประชากร มากขึ้น ที่ดินและค่าก่อสร้างราคาแพงขึ้นในที่ชุมชนหนาแน่นที่เป็นแหล่งสมควร จัดตั้งศูนย์บริการ สาธารณสุข ที่ดินมีราคาแพงมาก การจะตั้งศูนย์บริการสาธารณสุขในที่ที่เหมาะสมจึงทำ ได้ยาก หรือในกรณีที่ต้องการขยายศูนย์บริการสาธารณสุขซึ่งคับแคบให้กว้างขวางขึ้น เพื่อเปิดรับบริการแก่ประชาชนให้ได้มากขึ้นก็ทำไม่ได้โดยง่าย ในกรณีที่ผู้ประสงค์จะ บริจาคที่ดินให้สร้างศูนย์บริการสาธารณสุขนั้น ก็จะต้องพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ ถึงความสะดวก ท่าเลที่ตั้งอันเหมาะสม ไม่ไกลจากชุมชนหรืออยู่ลึกเข้าไปในซอย อันทำให้ผู้ใช้บริการหาไม่พบ งบประมาณการก่อสร้างและผลประโยชน์จะได้คุ้มกันหรือไม่ ถ้าที่ดินอยู่ในทำเลที่ไม่เหมาะสมก็จะไม่รับบริจาค

ตามที่ได้อธิบายมาแล้วว่า ศูนย์บริการสาธารณสุขแห่งหนึ่ง ๆ ควรจะบริการ ประชาชนประมาณ 50,000 คน ซึ่งในขณะนี้กรุงเทพมหานครมีประชากรประมาณ

5 ล้านคน ศูนย์บริการสาธารณสุขในจำนวนที่เหมาะสมก็คือ 100 แห่ง แต่ในทางปฏิบัติมีศูนย์บริการสาธารณสุขเพียง 46 แห่งที่เปิดบริการแล้ว ดังนั้น แต่ละศูนย์บริการสาธารณสุขจึงต้องรับผิดชอบประชาชนมากกว่า 100,000 คน โดยเฉพาะ ทั้งนี้เพราะปัญหาเกี่ยวกับราคาที่ดินและสิ่งก่อสร้างที่สูงขึ้นมากดังกล่าวนั้นแล้ว และงบประมาณการก่อสร้างที่รัฐบาลให้เป็นเงินอุดหนุนในแต่ละปีมีจำนวนไม่เพียงพอ และบางปีก็ไม่มีงบประมาณค่าน้ำให้อีกด้วย การก่อสร้างศูนย์บริการสาธารณสุขเพิ่มขึ้นจึงไม่เป็นไปตามแผนงานที่กำหนด เช่น ศูนย์บริการสาธารณสุข 41 คลองเตย เพิ่งเปิดบริการเมื่อต้นปี พ.ศ. 2524 โดยล่าช้ากว่ากำหนดเดิมถึง 6-7 ปี

4. คำนเครื่องมือเครื่องใช้ทางการแพทย์และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกปรากฏว่า ขาดแคลนเช่นเดียวกัน ในตอนเริ่มก่อตั้งศูนย์บริการสาธารณสุข อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ จะมีอยู่ครบ ต่อมาเมื่อเกิดขาด การขอเบิกจากสำนักอนามัยซึ่งที่กล่าวมาแล้วนั้นมักจะโดนของที่ไม่ถูกต้องตามที่เสนอไป หรือต้องขอไปซ้ำ ๆ หลายปีกว่าจะได้ ในกรณีที่เครื่องใช้ราคาต่ำกว่า 5,000 บาท แพทย์หัวหน้าศูนย์บริการสาธารณสุขสามารถอนุมัติซื้อได้เอง แต่ก็จะต้องซื้อในราคาที่สำนักอนามัยกำหนดไว้เพื่อป้องกันการทุจริต แต่ราคาของที่ทางการกำหนดมักต่ำกว่าราคาท้องตลาด ทำให้ซื้อไม่ได้ ศูนย์บริการสาธารณสุขจึงไม่มีอุปกรณ์ตามที่ต้องการใช้ การทำงานจึงไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร สำหรับพาหนะที่ใช้ประจำศูนย์บริการสาธารณสุขนั้นจะมีอยู่ศูนย์บริการสาธารณสุขละ 1 คัน ใช้ประโยชน์ทุกอย่าง นับตั้งแต่การออกเยี่ยมบ้าน การเบิกเวชภัณฑ์ การประชาสัมพันธ์ภายในเขตรับผิดชอบ การรณรงค์กรณีเกิดโรคระบาดต่าง ๆ เพื่อเชิญชวนให้ประชาชนมาฉีดวัคซีนป้องกันโรค การส่งคนไข้ไปโรงพยาบาล ในกรณีฉุกเฉิน การติดต่อราชการ นำเงินไปฝากธนาคาร เป็นต้น การไต่รถคันเดียวเพื่อประโยชน์หลาย ๆ ประการย่อมเป็นไปได้ที่จะปฏิบัติงานได้ครบทุกประการตามต้องการ อันทำให้งานล่าช้า ศูนย์บริการสาธารณสุขบางแห่งรถยนต์ที่ใช้เกามาก ต้องซ่อมบ่อยครั้ง ทางส่วนกลางก็ไม่มีรถมาชดเชยให้ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานอีกประการหนึ่ง